

Juliana

En filmhandledning
utgiven av Film & Publik, Svenska Filminstitutet
Text: Ramon Reismüller & Andreas Hoffsten

Åldersrekommendation: Mellanstadiet

Filmen Juliana är en berättelse om en grupp fattiga gatubarn i Peru och deras uppror mot förtrycket - om deras kamp för ett människovärdigt liv. Och mitt i barnens hårda kamp för överlevnad finns en bärande känsla av stark tilltro till deras möjligheter. Vi känner deras fantasirikedom och förmåga att hitta glädjeämnen även i svåra stunder. Den betydelse som vänskapen i "gänget" kan innebära, men också svårigheten av att ibland tvingas göra saker man inte vill, för att bli accepterad. Juliana visar på både mod och styrka i sitt agerande. Hon väljer strategiskt att dölja sin identitet som flicka, men tar också steget ut i en ilsken manifestation och blir slutligen den som tar initiativ till uppror mot den förtryckande "beskyddaren" som gatubarns-gänget utnyttjas av. Grupo Chaski

Fernando Espinoza och Alejandro Legaspi, filmens regissörer, är bägge medlemmar i den 1982 bildade "Grupo Chaski"; en grupp filmare som utifrån politiskt kulturella utgångspunkter vill anlägga en moteld gentemot det ensidiga ubudet av amerikansk film i TV och på biograf i Peru som de menar hindrar utvecklingen i landet. Juliana är deras andra långfilm. Chaski betyder budbärare på det språk inkaindianerna talade.

Filmens handling

Juliana lever tillsammans med sin mamma, syskon och en förtryckande styvfar i utkanten av Perus huvudstad, Lima. Familjen är mycket fattig, ett öde som de delar med alla andra människor i det nergångna slumområdet där de bor.

Den dagliga kampen för att överleva är hård. Som många andra barn måste Juliana arbeta för att bidra till familjens försörjning. För en ringa ersättning sköter hon om gravarna på en stor kyrkogård, en inrättning som med sina pompösa gravmonument över de rika samt de många grå, anonyma fattigmansgravarna är en direkt avspiegling av det peruanska samhället. Där träffar hon också sina kamrater och sin yngre bror, Clavito. Han har rymt hemifrån och försörjer sig bl a genom att sjunga på de många bussar som trafikerar Lima.

För Juliana blir tillvaron i hemmet allt mer outhärdlig. Den late styvfadern slår både henne och modern. Juliana känner sig kränkt när hon försöker hävda sin rätt och modern inte vågar stödja henne. Juliana får nog och rymmer hemifrån.

Hon vill också sjunga på bussar och ingå i Don Pedros "barngäng", precis som brodern. Don Pedro är en man med tvivelaktigt förflutet, en nutida Dickensfigur som lever på att ge

mat och husrum åt gatubarn mot att de tigger, stjälar eller arbetar ihop pengar åt honom. Han vill bara ha pojkar i sitt "stall", men Juliana lurar honom genom att klippa sitt långa hår och klä sig som en pojke.

Hos Don Pedro får barnen höra rövarhistorier och lever i en bräcklig trygghet. Samtidigt är de ständigt utsatta för sin herres giriga penningkrav och alkoholdimmiga vredesutbrott.

Utsattheten svetsar barnen samman. Juliana döljer framgångsrikt sitt verkliga kön en längre tid men blir till slut avslöjad. När det drar ihop sig till en uppgörelse med don Pedro och Juliana får hon stöd från de andra barnen. Tillsammans bekämpar de sin förtryckare och kan ge sig ut i Lima för att kollektivt skapa en egen och bättre tillvaro.

Män, kvinnor och barn i Peru

Som så många andra samhällen är det peruanska hierarkiskt organiserat i fråga om makt och resurser. När det gäller arbetsfördelningen, vilket arbete som utförs av vem, finns det också en rotad struktur som bl a reglerar vad som är kvinnligt respektive manligt arbete.

Det mansideal som är tydligt i de flesta latinska länder och som starkt färgar livet i Peru, är det s k "machoidealet". Enligt detta uppfattar sig "machomannen" som kvinnans överhuvud, försvarare, potentia förförare och älskare samt som, i bästa fall hennes försörjare. Grovt tillyxat karaktäriseras kvinnan enligt detta "ideal" på tre olika sätt:

Som madonna, den obefläckade, vackra självupppoffrande, nästan onåbara kvinnan som mannen svärmar för, uppvaktar och förälskar sig i.

Som moder, barnaföderskan, familjens sammanhållande länk och själ, underdånig mannen. Som hora, den vackra och eggande kvinnan som ohämmat och villigt bereder mannen sexuell njutning utan betungande motkrav. Oftast får kvinnan försöka uppfylla alla tre rollerna på en gång.

Det finns, precis som hos oss, outtalade men tydliga regler för vad som är manligt respektive kvinnligt, t ex beträffande arbetsuppgifter. För de flesta män i Peru, även om det givetvis finns många undantag, är det inte manligt att utföra "livsuppehållande basarbete" som att sköta småbarn eller att utföra hushållsarbete. Det är kvinnornas uppgift.

I Juliana illustreras detta stillsamt i öppningsscenerna. Det första vi ser är kvinnor och barn i det nyvaknade slumområdet.

De hämtar vatten, tvättar, vattnar växter och sköter om barn. Juliana och några av hennes syskon hjälper sin mamma att komma igång med dagens arbete. Gemensamt skjuter de ut moderns lilla rullande kök som hon använder till att sälja mat på stadens torg, grundvalen för familjens försörjning.

Julianas arbete på kyrkogården är också en typisk kvinnlig syssla. Det är kvinnorna som ger liv och ser till att det man gett liv kan växa sig starkt. Det är också kvinnorna som tar hand om minnet av det förflutna - om historien.

* Beskriv Juliana som person, hennes karaktär. Diskutera könsrollerna hos flickor och pojkar i Sverige respektive Peru. Skillnader - likheter.

Julianas familj

Det verkliga våldet som hårt drabbar många barn i Peru och får stora skaror av dem att söka sig till "friheten" på gatorna är säkerligen mycket värre än vad som skymtar i filmen.

Uppenbarligen är Julianas familj mycket fattig men de har också andra problem, t ex med styvfadern. Vi förstår att han inte är någon sympatisk människa. Han bedrar sin fru och hämtar Juliana, handgripligen, när hon tittar på ett TV-program hos en granne, bara för att hon skall hålla upp öl åt honom. Men våldet i familjen och i filmen som helhet antyds mer än vad det tydligt skildras i bild.

* Varför tror du att de som gjort filmen valt att endast ge en antydan om det verkliga våldet?

* Ger filmen någon förklaring till våldets orsaker?

Clavito, Julianas bror, har antagligen rymt hemifrån av samma anledning som senare driver systemen att lämna hemmet. Juliana har svårt att begripa varför hennes mor står ut med styvfadern.

När hon uppmanar henne att "kasta ut karln" svarar modern att hon inte kan det: "det är ju min andra man", säger hon. Bakom svaret döljer sig ett socialt tryck från omgivningen som gör det svårt för en gift kvinna att lämna sin man.

Men inte ens då det är uppenbart att styvfadern lagt vantarna på Julianas radio vågar modern stå upp mot sin man och hävda sin dotters rätt. I praktiken blir det ju så att modern väljer att ha kvar sin förtryckande man till priset av att två av hennes barn inte kan bo hos henne längre.

* Karaktärisera modern.

* Varför vågar hon inte försvara sin dotters rätt när det gäller radion?

* Diskutera moderns förhållande till barnen.

* Hur vill Juliana att hennes mor skall vara?

Barnkollektivet och förtryckaren

Barnens berättelser i de avsnitt i filmen av dokumentär karaktär, där de talar direkt in i kameran, ger uttryck för övergivenhets känslor och längtan efter kärlek men också för den påtagliga närvaron av rasism och våld i det peruanska samhällets breda nedre skikt. Uppenbarligen är det främst kvinnor och barn som är utsatta för våld inom familjen.

* Hur är det i Sverige på den punkten?

* Vilket våld framträder för övrigt i filmen?

* Vad ger barnens berättelser för bild av det peruanska samhället?

Det lilla barnkollektiv som uppstått hos Don Pedro blir på flera sätt ett slags surrogat för den kärlek och omsorg som deras ursprungsfamiljer inte kunnat eller velat ge dem. Barnen tar hand om och räcker varandra en hjälpande hand när det kärvar till sig. Vid ett sådant tillfälle får Juliana hjälp av en kamrat med pengar så att hon klarar sin redovisning till Don Pedro.

* På vilka andra sätt stöttar barnen varandra?

* Relationerna mellan barnen framställs inte som enbart harmoniska. Det finns motsättningar också. Diskutera.

Om man vill kan man se barngruppen hos Don Pedro som ett slags minisamhälle, som en spegelbild av den förtryckande makten i v s staten och kapitalet. Barnen symboliserar det utarmade folket. När Don Pedro ansätts av ekonomiska svårigheter går det genast ut över dem som inte har något alls, de som är svagast som individer, de längst ner på samhällsstegen, d v s barnen. De måste arbeta mera för att "kompensera inflationen" och betala överhöghetens skulder.

Don Pedro utövar sin makt med hjälp av Cobra och några andra barn. De får agera som spioner och likt militärer verkställa de bestraffningar som utfärdas mot den som inte rättar in sig i ledet. Maktstrukturen är strikt hierarkisk. Den starke förtrycker den svagare och barnen som enskilda individer är maktlösa.

* Vad är det som orsakar konflikterna mellan barnen och hur yttrar de sig?

* Varför är Cobra så avogt inställd till Juliana?

* Varför utför han sin herres order när bestraffningarna drabbar kamraterna i gruppen?

* Hur lyckas barnen göra uppror och besegra sin förtryckare?

* Hur brukar barn och ungdomar göra uppror mot vuxna i Sverige?

En skatt av myter och berättelser

I hela Sydamerika genomsyras kulturen av myter och berättelser om de mest fantastiska ting och händelser. Traditionen att berätta historier för varandra, andras eller egenhändigt påhittade, är mer framträdande där än hos oss.

Det gäller också den betydelse man tillmäter drömmar och tron på övernaturliga ting. De sydamerikanska länderna kan visa upp ett stort antal konstnärer, filmare och författare som väver in myter, drömmar och folkliga berättelser som en självklar del i sina verk, så kallad magisk realism. Författaren och nobelpristagaren Gabriel Garcia Márquez är en mästare i att fläta ihop myter, hejdlösa berättelser och verkliga händelser i sina böcker (t ex "Hundra år av ensamhet"). Detta och mycket annat är möjligt i fantasins, drömmarnas, myternas och de vilda berättelsernas sydamerikanska kultur.

I Juliana berättar Don Pedro, med glimten i ögat, historier för barnen. Poängen är alltid att han själv framstår i heroisk dager. Även om barnen anar att deras herre inte håller sig till sanningens mittfåra och gärna skarvar friskt vill de gärna tro honom. De lyssnar med glädje på hans rövarhistorier. Också barnen berättar historier för varandra där fantasin och dagdrömmandet utgör viktiga beståndsdelar.

Tänk på den scen hos Don Pedro, efter det att ett av barnen (Moni) felaktigt åkt fast för stöld, eller på slutscenen, då barnen fantiserar tillsammans.

* Vad är det för drömmar och framtid barnen formulerar i sina kollektiva historier?

* Hur ser den värld ut som de gemensamt skapar i sin fantasi?

* "Man kan drömma vad man vill", säger den beläste Loco i filmens slut.

"We are the stuff that dreams are made of". Vad menar han?

Den sista scenen i filmen, då det framförs en sång och vi får se en neopupplyst buss som färdas på nattliga gator, är en gestaltning av barnens fantasihistorier.

* Kan du påminna dig vad texten handlar om och vad tror du man vill berätta och understryka med sången och de bilder som ligger sist i berättelsen om Juliana?

Musik som stärker

I Juliana, liksom nästan all annan film, är musiken en viktig berättarkomponent för att stryka under stämningar och ladda bilder med ytterligare kraft. För det mesta tänker vi inte direkt på musiken utan den bara finns där som en sammanvävt del av helheten. I denna film används nyskriven musik av José Barcenás. Den har främst hämtat sina klanger från den peruanska och latinska kultursfären, men det finns också ett intressant musikalliskt stilbrott i filmen.

Om du vill kan du göra experimentet att sluta ögonen, tänka igenom filmens olika sekvenser och försöka återkalla musikupplevelsen.

* Vad är det för musik i de scener då barnen är i det moderna köpcentret?

* Vad tror du att filmarna vill berätta genom att lägga musik som så tydligt bryter av mot filmens övriga musik, just där?

Barnens eget musicerande och deras sånger är en viktig beståndsdel i filmen. Först och främst ger musiken barnen deras levebröd. Sångerna de sjunger, med texter som alltid berättar en sorglig historia ur livet, väcker gensvar hos människorna på bussarna i Lima. Kanske är det just kombinationen av sorgliga texter och att de framförs av fattiga sångare som får passagerarnas hjärtan att smälta.

Sången och musiken stärker också barnens självkänsla. De kan faktiskt något som de vuxna inte kan ta ifrån dem, som ger dem försörjning och därmed en viss självständighet. Musiken är även en viktig sammanhållande länk mellan barnen och ger dem kraft att gå vidare när livet känns svårt. Juliana tar exempelvis initiativet till en gemensam konsert för att muntra upp stämningen då de två svarta pojkarna fått stryk av Don Pedro och hans hantlangare. Musiken återupprättar barnens livsmod och blir också avstamp för deras framtid.

* Hur utvecklas barnens musicerande under filmens gång?

Barnkonventionen Artikel 19:

"Barnet har rätt att skyddas mot fysiskt eller psykiskt våld och mot vanvård eller utnyttjande av föräldrar eller andra vårdnadshavare"

Diskutera - Aktivera - Lära mera

*Låt eleverna lyfta fram andra exempel där barn visat på styrka och mod, trots ett liv i motvind. Exempelen kan tas från vår egen verklighet, sökas i litteratur eller annan media-beskrivning.

*Diskutera betydelsen för valet att ha en flicka respektive en pojke till huvudperson. Jämför med andra filmer och böcker. Analysera i form av grupparbete.

*Finns det tillfällen när man själv skulle velat byta till det andra könet. Varför? Berätta eller dramatisera.

*Skriv uppsatser på temat "Att rymma hemifrån". Resonera om orsaker-verkan. Försök överföra några av dessa historier till video som en enkel "spelfilm", att titta på för fördjupad diskussion.

*Vart vänder man sig i Sverige om man som barn utsätts för fysiskt eller psykiskt våld från föräldrar eller annan vårdnadshavare? Ge eleverna i uppgift att ta reda på organisationer, telefonnummer, material etc, som kan vara till gagn.

Produktionsuppgifter

Peru 1988

Orginaltitel: Juliana

Orginalspråk: Spanska

Manus: René Weber, Oswaldo Carpio, Stefan Kaspar, Fernando Espinoza, Alejandro Legaspi / Grupo Chaski

Regi: Fernando Espinoza, Alejandro Legaspi

Foto: Dany Gavidia

Klippning: Roberto Aponte

Musik: José Barcenás

I rollerna

Juliana – Rosa Isabel Morfino

Don Pedro – Julio Vega

Cobra – David Zuniga

Clavito – Edwar Centeno

Modern – Maritza Gutti

Moni – Edwin Alarcón

mfl

Tekniska uppgifter

Speltid: 98 minuter

Format: Vidfilm

Censur: Från 7 år

Svensk premiär: 20.1.1990

Distribution

Svenska Filminstitutet, Box 27 126, 102 52 Stockholm

Tel 08-665 11 00, fax 08-661 18 20

Filmhandledningar ges ut av Svenska Filminstitutet, Film & Publik, Box 27 126, 102 52 Stockholm.

De publiceras i tidskriften Zoom. Filmhandledningar kan beställas mot porto- och exp.avgift.

Till vissa filmhandledningar finns en studiekassett med utdrag ur filmen (150 kr inkl moms + porto).

www.sfi.se/skolbio